

Söz tarımdan açılmışken (I)

Aykut Göker

“Tarihsel bakımdan sanayi, tarımdan ayrışma yoluyla doğmuş bir kavramdır.” [Ana Britannica]. Oysa bugün, tarımın sanayileşmesi sonucu bu ayrım ortadan kalkar hâle geldi. Tarımdaki dönüşümün şartlarını Sanayi Devrimi hazırladı. Tarımsal çıktılar, o dönemde, sanayinin başlıca hammaddelerini (tipik örnek, pamuk) sağlar ve gelişmesine kaynaklık ederken, daha sonra, modern sanayinin çıktıları tarımsal üretimin başlıca girdileri haline geldi; özellikle de, makinanın girmesiyle, tarımda devrimsel bir dönüşüm başladı; tarım makinalaştı, giderek sanayileşti. Bu dönüşüme rağmen, tarımın hâlâ, sanayie özgü kavramlarla algılanmayışının ve sınaî üretimden tamamen farklı bir üretim biçimi olarak düşünülmesinin başlıca iki nedeni var:

Birincisi, makinalaşan ve modern girdiler kullanan (kimyasal gübre ve pestisidlerin kullanımı, sera tekniklerinden yararlanma, tam anlamıyla sanayie özgü bir biçimde geliştirilip üretilen tohum kullanımı v.b.), tıpkı sanayi işletmeleri gibi ücretli işçi istihdam eden, günümüzün yönetim ve pazarlama tekniklerinden yararlanan, mühendislik vb. uzmanlık alanlarından ve araştırma birimlerinden teknoloji destek hizmetleri alan modern tarım işletmeleri yanında, dünyanın pek çok ülkesinde, hâlâ, geleneksel üretim biçim ve ilişkilerinin egemen olduğu tarım işletmelerinin büyük ölçüde varlıklarını sürdürüyor olmasıdır.

İkinci neden, sanayinin, doğa güçlerine daha çok egemen olabildiğimiz; tarımınsa, doğa güçlerinin egemenliğini daha çok kabullendiğimiz bir alan olması ve bu farklılığın, tarım işletmelerinin büyük çoğunluğu açısından bugün de sürmesidir.

İlk nedenle ilgili olarak, hemen belirtmek gerekir ki, eskiye ait üretim biçimlerinin yeni üretim biçimleri yanında varlıklarını sürdürüyor olması, yalnızca tarımsal üretime özgü değildir. Sanayi kapitalizminin egemen üretim biçimi olan Fordist üretim modelinin yanında, zanaatkârlığa özgü norm ve değer yargılarının egemen bulunduğu küçük ölçekli işletme modelinin bugüne dek varlığını sürdüregelmiş olması; ya da günümüzde, giderek egemen hale gelen esnek üretim modeli yanında Fordist modele özgü pek çok normun geçerliliğini koruyor ve muhtemelen de koruyacak olması bunun tipik örnekleridir. Eski ve yeni arasındaki bu yan yanlıklara rağmen, toplumsal gelişme açısından belirleyici olan, hangi üretim biçiminin daha üretken (prodüktif) olduğudur. Değişim daha üretken olana doğrudur.

Sanayide, dün değişim, ‘seri üretim’ yapan, dev ölçekli işletmelere doğrudur; bugün esnek üretim ve esnek otomasyona doğrudur... Bunun gibi, tarımsal üretimdeki değişimin yönünü de, sanayie özgü normların egemen olduğu tarımsal işletmeler belirlemektedir.

Bilim ve teknolojideki gelişmeler, şimdi bize, tarımda da, doğa güçlerine daha fazla egemen olabilme imkânını getirmektedir. Bu imkân giderek artmakta; böylece, tarım ve sanayii birbirinden ayırmamız sonucunu yaratan ikinci neden de ortadan kalkmaktadır. Bunun en çarpıcı örneği, yeni biyoteknoloji, gen teknolojisi, bilgisayar ve enformasyon teknolojilerinin yarattığı imkânlardır. Bilim ve teknoloji alanında kaydedilen diğer gelişmelerin de yardımıyla, tarım, bazı ürün çeşitlerinde, giderek, ‘açık fabrika’ olmaktan da çıkacaktır.

Bugün, ilkel biçimlerini gördüğümüz seralar, yarının çok katlı bitki üretim fabrikalarının ilk örnekleridir.

Unutmamak gerekir ki, hayatın hangi alanında olursa olsun, **gelişme**, basit bir teknik değişim süreci değildir; pek çok toplumsal, siyasi, ekonomik faktöre bağlıdır. Tarımdaki dönüşüm sürecinin, henüz, bütün bir dünya coğrafyasını kaplayamamış olmasının ardında, teknolojik sorunların çok daha ötesindeki toplumsal dönüşüm sorunları vardır. Sanayileşme eşliğini henüz aşamamış toplumlarda, tarımın sanayileşme sürecini tamamlaması elbette beklenemezdi. Ama, dünyanın değişik coğrafyalarında ve bu arada Türkiye'de tanık olduğumuz; daha çok da toplumsal-siyasi nedenlerden kaynaklanan gecikmeler, tarım ve sanayi arasındaki, sanayii odak noktası alan yakınsama gerçeğini ortadan kaldırmıyor. Bu yakınsamada önemli olan teknoloji faktörünü Türkiye açısından irdelemeye devam edeceğiz.

Açıklama: CBT'de yayımlanan (07.07.2001) bir mektup dolayısıyla, 'öngörü-uzgörü' konusunu ileride ele alacağım. Türkçe karşılığını bilmediğimiz her sözcük için kendi aklımıza göre bir karşılık bulmak yerine önce sözlüğe bakmak daha akılcı bir yoldur. Sn. A. Alsan'a da öneririm.

agoker@ttgv.org.tr

CBT, 28 Temmuz 2001.